

Archeologisch vooronderzoek Elewijt (Zemst) – Tervuursesteenweg

Natasja Reyns, Marijke Derieuw en Jordi Bruggeman

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba 087

Aard onderzoek: Prospectie

Vergunningsnummer: 2012/203

Naam aanvrager: Natasja Reyns

Naam site: Elewijt (Zemst) - Tervuursesteenweg

Opdrachtgever: Verhaeren en co nv, Damstraat 195, B-1980 ZEMST

Opdrachtnemer: All-Archeo bvba, Barelveldweg 4, B-2880 BORNEM

Terreinwerk: Natasja Reyns en Lies Dierckx

Administratief toezicht: Agentschap Onroerend Erfgoed Vlaams-Brabant, Marc Brion, Dirk Boutsgebouw,
Diestsepoort 6, bus 94, B-3000 LEUVEN

Rapportage: All-Archeo bvba

Determinaties: dra. Natasja Reyns en ma. Marjolein Van Celst

All-Archeo bvba

Barelveldweg 4

B-2880 Bornem

info@all-archeo .be

0478 36 57 07

0498 15 84 40

D/2012/12.807/29

© All-Archeo bvba, 2012

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek. De aanbevelingen dienen louter ter advisering van het bevoegde gezag, zijnde het Agentschap Onroerend Erfgoed.

Inhoudsopgave

1 INLEIDING.....	5
2 PROJECTGEGEVENS EN AFBAKENING ONDERZOEK.....	7
2.1 Afbakening studiegebied.....	7
2.2 Aard bedreiging.....	8
2.3 Onderzoeksopdracht	8
3 BESCHRIJVING REFERENTIESITUATIE.....	11
3.1 Landschappelijke context.....	11
3.1.1 Topografie.....	11
3.1.2 Hydrografie.....	11
3.1.3 Bodem.....	12
3.2 Beschrijving gekende waarden.....	13
3.2.1 Historische gegevens.....	13
3.2.2 Archeologische voorkennis.....	14
3.2.3 Inschatting intactheid archeologisch erfgoed en archeologische potentie.....	16
4 RESULTATEN TERREINONDERZOEK.....	17
4.1 Toegepaste methoden & technieken.....	17
4.2 Werkput 1.....	18
4.3 Werkput 2.....	20
4.4 Werkput 3.....	20
4.5 Werkput 4.....	22
4.6 Werkput 5.....	23
4.7 Werkput 6.....	23
4.8 Evaluatie bewaringstoestand bodem.....	24
4.9 Besluit.....	24
5 WAARDERING.....	25
6 ANALYSE VAN DE GEPLANDE SITUATIE: EFFECTEN.....	27
7 AANBEVELINGEN.....	29
7.1 Adviezen.....	29
8 BIBLIOGRAFIE.....	31
8.1 Publicaties.....	31
8.2 Websites.....	31
9 BIJLAGEN.....	33
9.1 Lijst van afkortingen.....	33
9.2 Glossarium.....	33
9.3 Archeologische periodes.....	33
9.4 Plannen en tekeningen.....	33
9.5 CD-rom.....	33

1 Inleiding

Naar aanleiding van de heraanleg van de riolering langs de Tervuursesteenweg in Elewijt (Zemst), werd door het Agentschap Onroerend Erfgoed een archeologische prospectie door middel van proefputten aanbevolen.

Deze opdracht werd op 25 januari 2012 aan All-Archeo bvba toegewezen. Het terreinwerk werd uitgevoerd van 29 tot en met 30 mei 2012, onder leiding van Natasja Reyns en met medewerking van Lies Dierckx. De bedoeling van het onderzoek was om binnen het plangebied archeologisch erfgoed te karteren en het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed te lokaliseren, te interpreteren en te waarderen. Op die manier kan advies uitgebracht worden over eventuele vervolgstappen met betrekking tot het archeologisch vrijgeven van het plangebied en het definiëren van eventuele sites die verder onderzocht dienen te worden. Weergegeven plannen zijn steeds naar het noorden gericht.

De eindbeslissing over het vrijgeven van de gronden en/of archeologisch vervolgonderzoek ligt bij het Agentschap Onroerend Erfgoed.

2 Projectgegevens en afbakening onderzoek

2.1 Afbakening studiegebied

Het projectgebied is gelegen in de provincie Vlaams-Brabant, gemeente Zemst, deelgemeente Elewijt (Fig. 1), percelen 149M5 en openbaar domein (Tervuursesteenweg) (kadaster Zemst, 4de afdeling, sectie E). Het onderzoeksgebied loopt langs de Tervuursesteenweg over een lengte van 850 m en is volgens het gewestplan gelegen in woongebieden (0100).

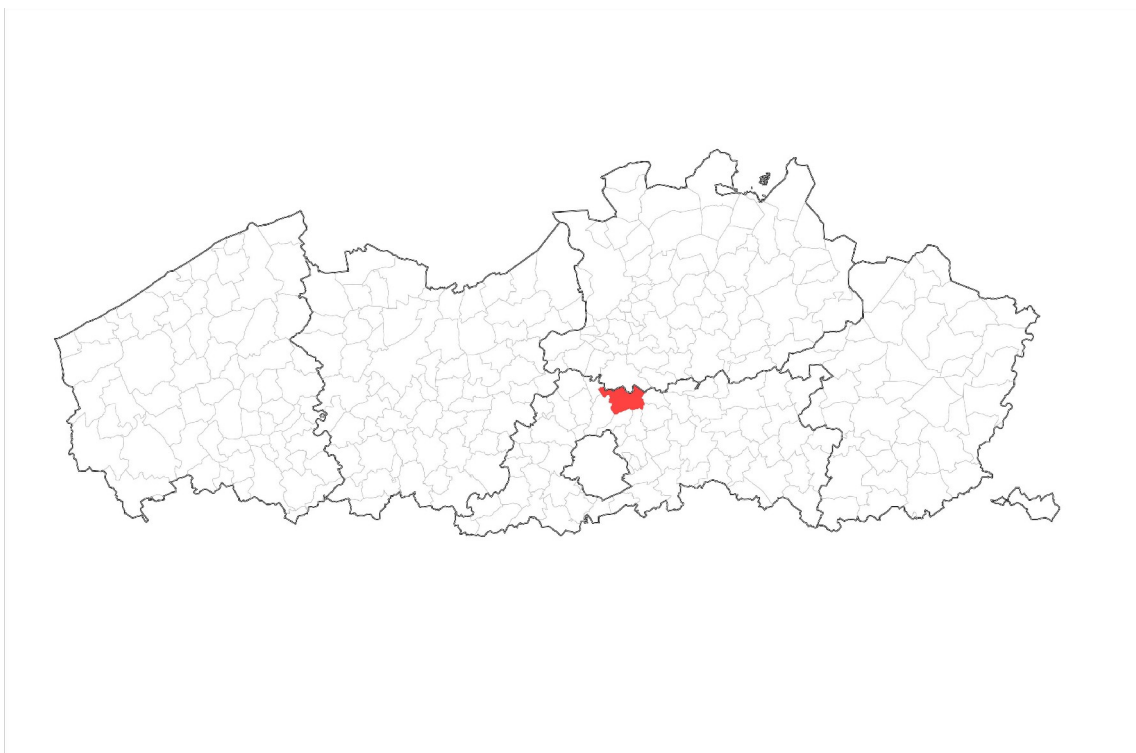

Fig. 1: Situeringsplan

- Administratieve gegevens met betrekking tot de locatie van het onderzoek:
 - Provincie: Vlaams-Brabant
 - Locatie: Elewijt (Zemst)
 - Plaats: Tervuursesteenweg
 - x/y Lambert 72-coördinaten:
 - 159327; 183376
 - 159507; 183250
 - 159458; 183124
 - 159596; 183261

Het onderzoeksgebied ligt in de dorpskern Elewijt. Het gebied ligt ten zuiden van Mechelen, ten noordoosten van Brussel en ten noordwesten van Leuven. Elewijt ligt vlakbij de E19 Antwerpen – Brussel. Het terrein ligt langs de Tervuursesteenweg, tussen de Waversebaan en de Vekestraat. (Fig. 2).

Fig. 2: Kleurenorthofoto met een situering van het onderzoeksgebied (maps.google.be)

2.2 Aard bedreiging

Op het terrein dat onderzocht dient te worden zal de riolering heraangelegd worden in drie fasen (Fig. 10). Dit impliceert dat het bestaande bodemarchief grondig verstoord zal worden. Er werd daarom een prospectie met ingreep in de bodem aan de hand van proefputten aanbevolen voor de tweede fase, zodat een inschatting kan gemaakt worden van eventueel op het terrein aanwezige archeologische waarden, alvorens de werken van start mogen gaan.

2.3 Onderzoeksopdracht

De bedoeling van het onderzoek is het vaststellen van de eventuele aanwezige archeologische waarden en deze in relatie tot hun context te interpreteren en zo correct mogelijk te waarderen om de gevolgen van de geplande bedreiging te kunnen inschatten. Hieruit moet dan een advies voortvloeien met betrekking tot de volgende stappen. Dit kan het vrijgeven van de terreinen of de noodzaak van een eventueel vervolgonderzoek omvatten. Om een weloverwogen waardering te kunnen voorstellen, is een prospectie met ingreep in de bodem aangewezen.

Een aantal vragen dienen in het bijzonder beantwoord te worden:

- Zijn er sporen te verwachten binnen de Romeinse vicus van Elewijt en in de periferie?
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen (goed, gebioturbeerd, ...)?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?

- Is vervolgonderzoek opportuun en in welke omstandigheden en volgens welke timing kan dit gebeuren (hiervoor dient te worden overlegd met de aannemer)? Moet het volledige tracé opgevolgd worden of slechts delen?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

3 Beschrijving referentiesituatie

3.1 Landschappelijke context

3.1.1 Topografie

Op de topografische kaart is het gebied gelegen op een plateau van circa 10 m TAW (Fig. 3). Het onderzoeksgebied is gelegen in de relictzone “Zennevallei met haar beemden ten noorden van het Brussels Gewest”.

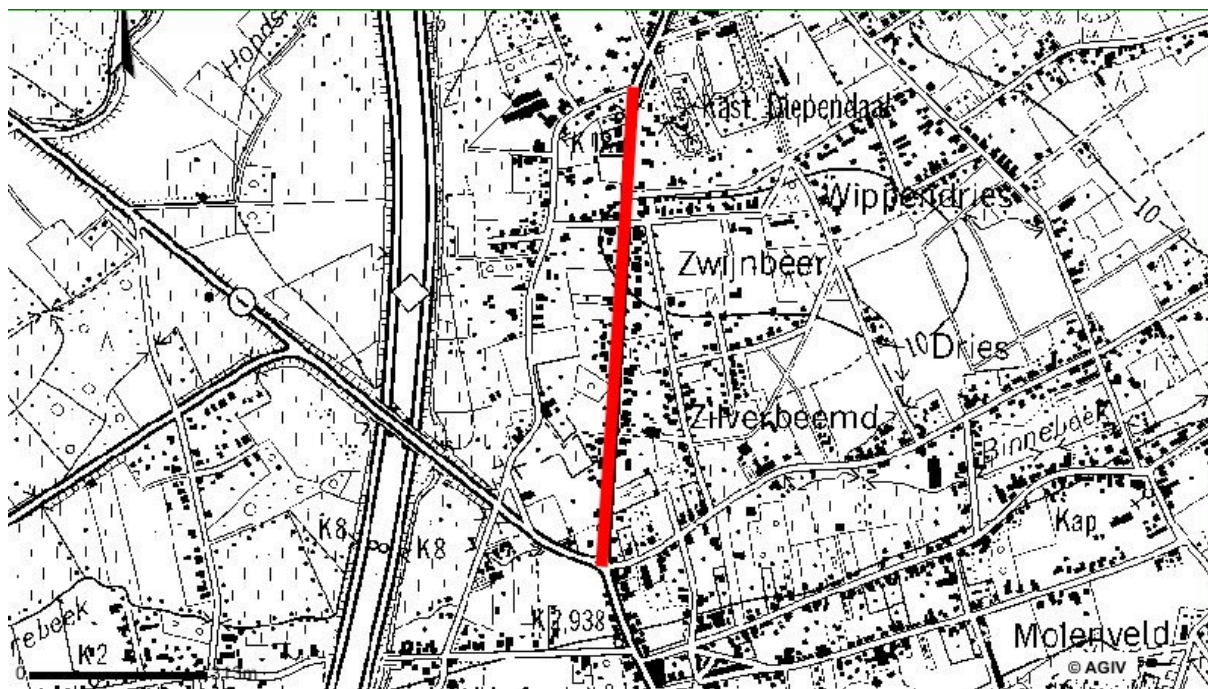

Fig. 3: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen>)

3.1.2 Hydrografie

Het projectgebied is gelegen in het Dijlebekken, meer bepaald in de subhydrografische zone van de Barebeek. Ten westen van de Tervuursesteenweg lopen verschillende naamloze waterlopen, waarvan één vlak naast de steenweg. Ook nog ten westen loopt de Barebeek. Het onderzoeksgebied wordt in het zuiden begrensd door de Binnebeek, die parallel loopt aan de Vekestraat. Door het noordelijke deel van het projectgebied loopt de Steinbosbeek (Fig. 4).

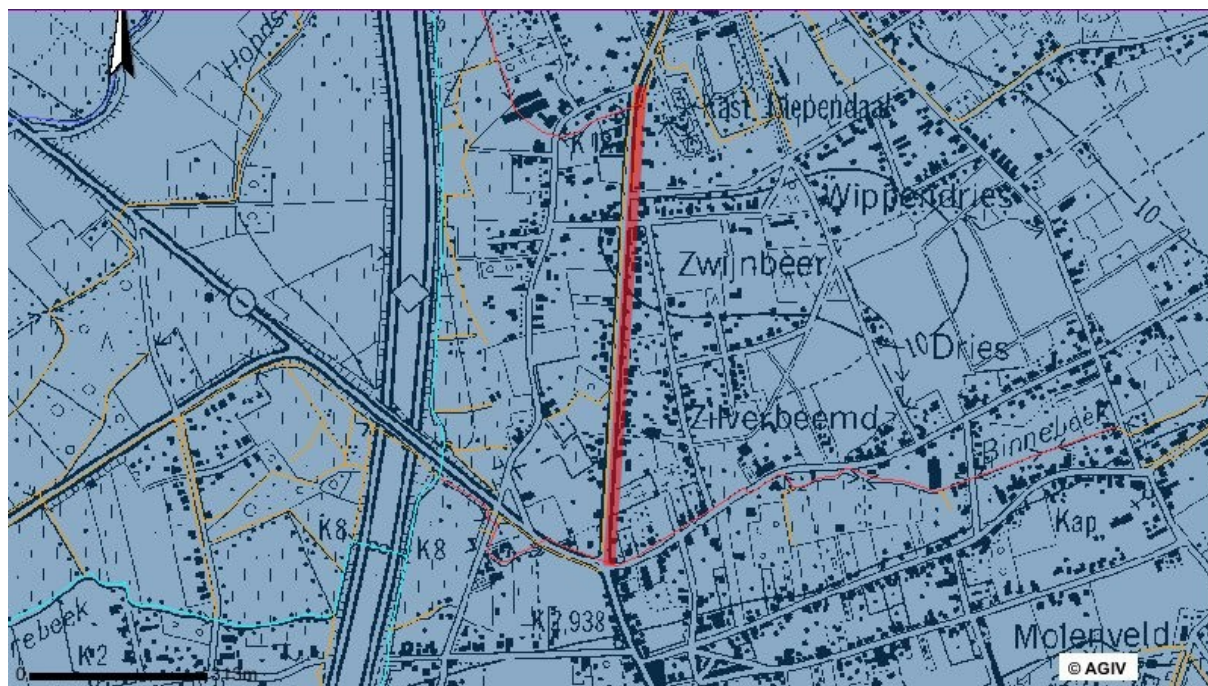

Fig. 4: Hydrografie (<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/vha>)

3.1.3 Bodem

De ondergrond van de onderzoekszone ligt in het Lid van Zomergem , een geografische formatie uit het Tertiair, gekenmerkt door grijsblauwe klei (Mazo).¹

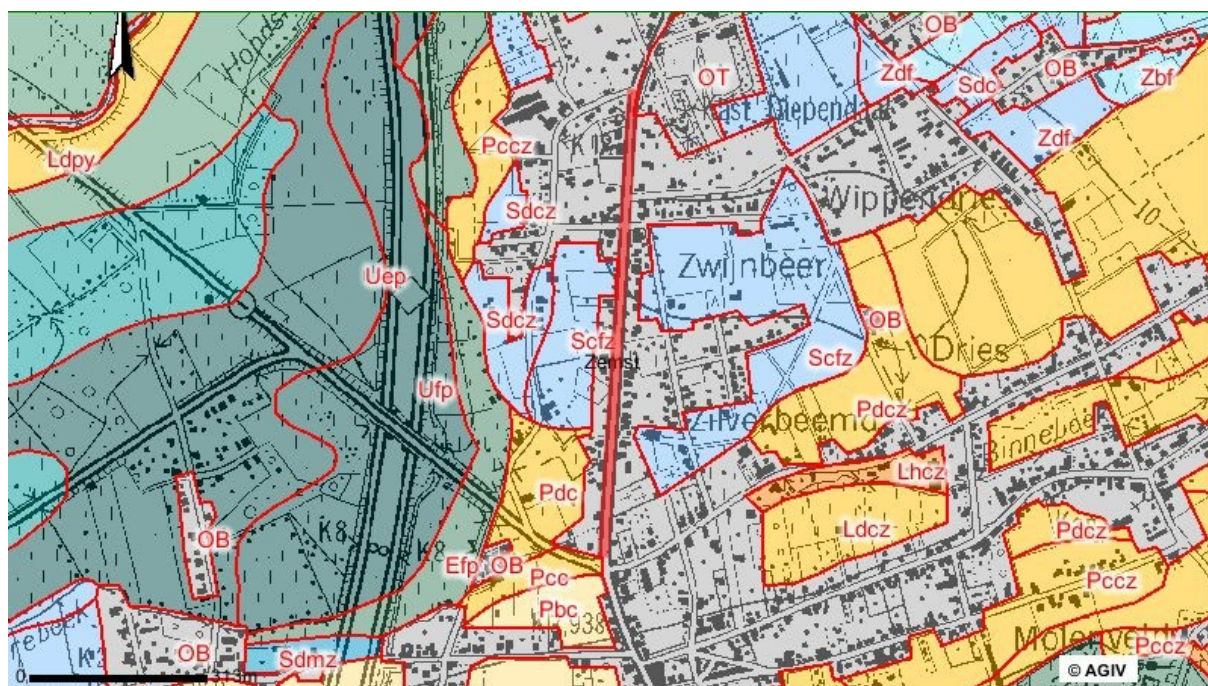

Fig. 5: Bodemkaart (<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart/>)

Het projectgebied bevindt zich in de zandstreek en is op de bodemkaart weergegeven als een bebouwde zone (OB) Ten oosten en ten westen van het onderzoeksgebied ligt een matig droge lemige zandbodem met een weinig duidelijke ijzer en/of humus B horizont (Scfz) en ten westen

1 <http://dov.vlaanderen.be>

nog een matig natte lichte zandleembodem met een sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Pdc) (Fig. 5).

3.2 Beschrijving gekende waarden

3.2.1 Historische gegevens

De vroegste geschiedenis van Elewijt gaat terug tot de Gallo-Romeinse periode, wanneer er een *vicus* gevestigd was. Deze *vicus* was in oorsprong een marskamp (tussen de Waversebaan en de Tervuursesteenweg) dat uitgroeide tot een nederzetting van enige omvang, onder andere omwille van zijn gunstige ligging aan een belangrijk wegenknooppunt.²

Elewijt werd in het verleden meerdere malen getroffen door rampen. In 1488-1489 werd het in brand gestoken en verwoest, waardoor hongersnood uitbrak. Op het einde van de 16de eeuw hielden de beeldenstormers er lelijk huis. Wanneer in 1814 de Verenigde Staten van België onder het bewind komen van Willem I koning der Nederlanden, is Elewijt een beroemd bedevaartsoord. In het dorp wordt Sint-Huybrecht aangeroepen tegen de razernij bij mens en dier.³

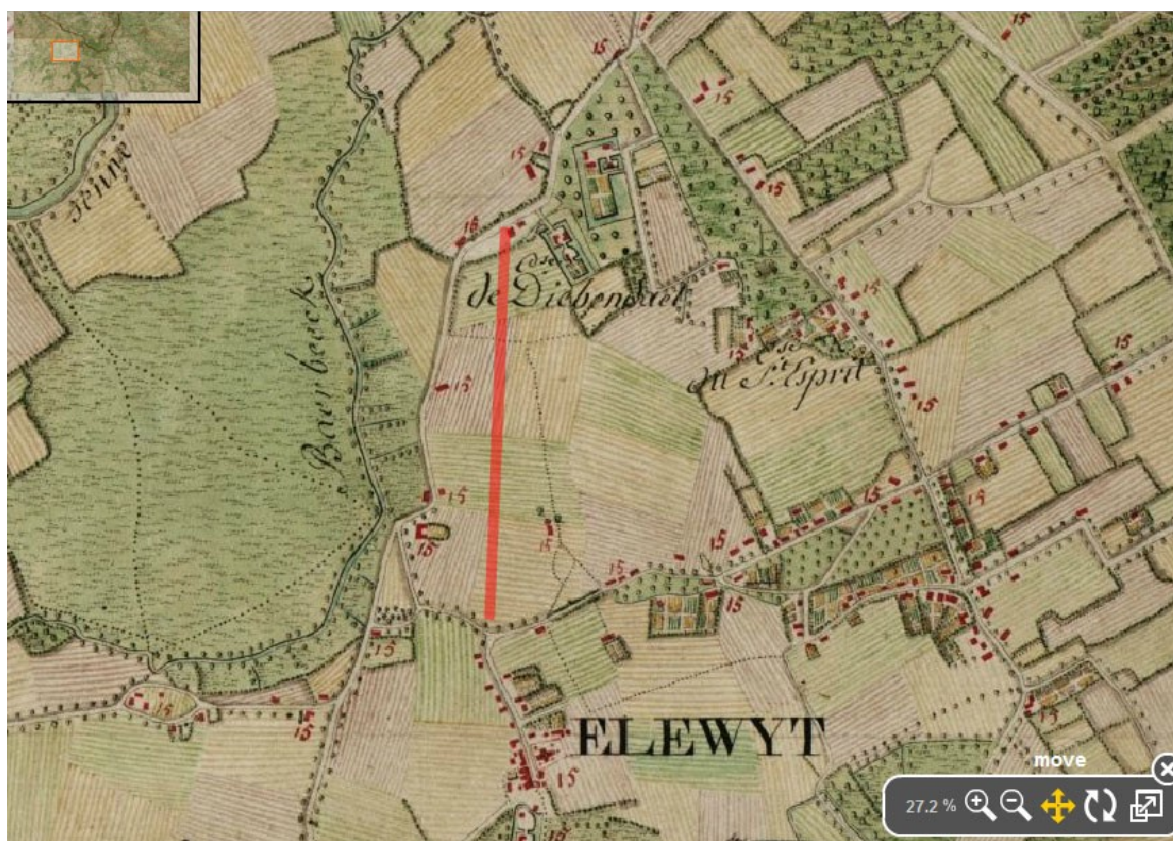

Fig. 6: Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (<http://www.ngi.be>)

Op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), kan gezien worden dat het projectgebied gelegen is in landbouwgebied vlak buiten de dorpskern (Fig. 6). Ook op de Atlas der Buurtwegen is nog geen bewoning te zien. De Tervuursesteenweg was ook nog niet aangelegd. (Fig. 7).

² <http://www.zemst.be/eCache/DEF/4/867.html>

³ <http://www.zemst.be/eCache/DEF/4/867.html> en <http://www.khshelwijt.be/geschiedenis/index.html>

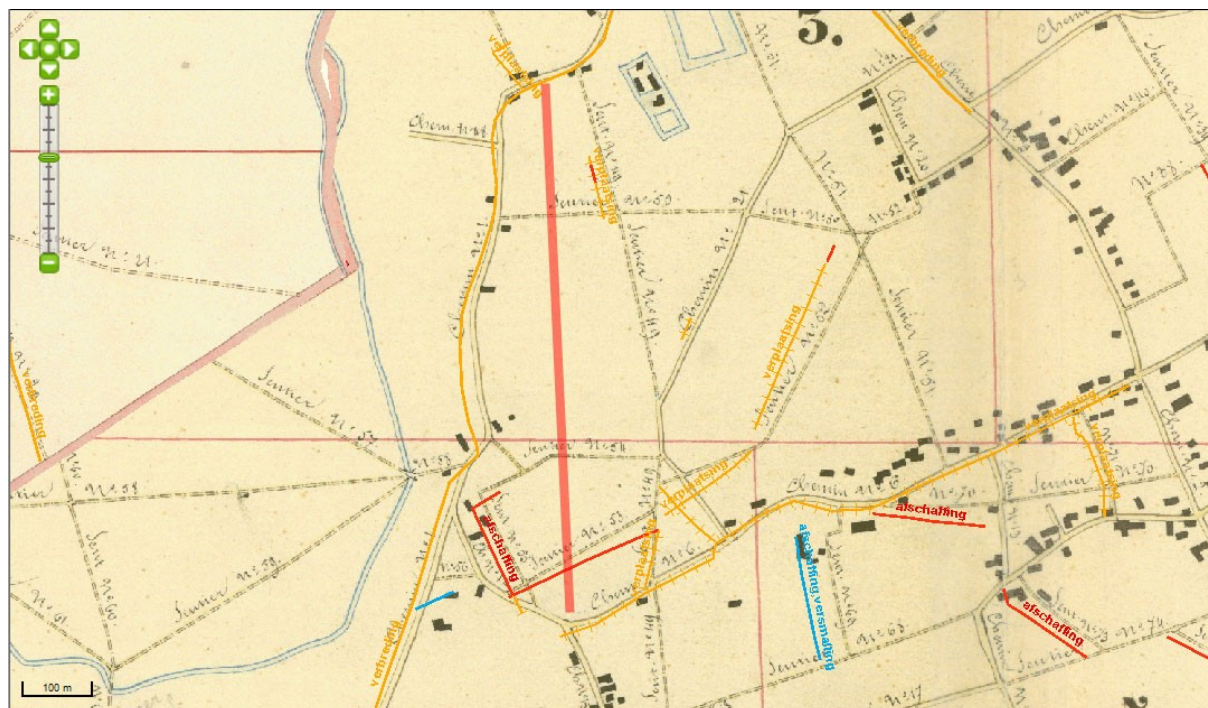

Fig. 7: Atlas van de Buurtwegen (<http://gis1.provant.be/Geoloketten/geoloket.jsp?geoloketid=55>)

3.2.2 Archeologische voorkennis

Nabij het projectgebied zijn er volgens de Centraal Archeologische Inventaris verschillende archeologische waarden aanwezig (Fig. 8):

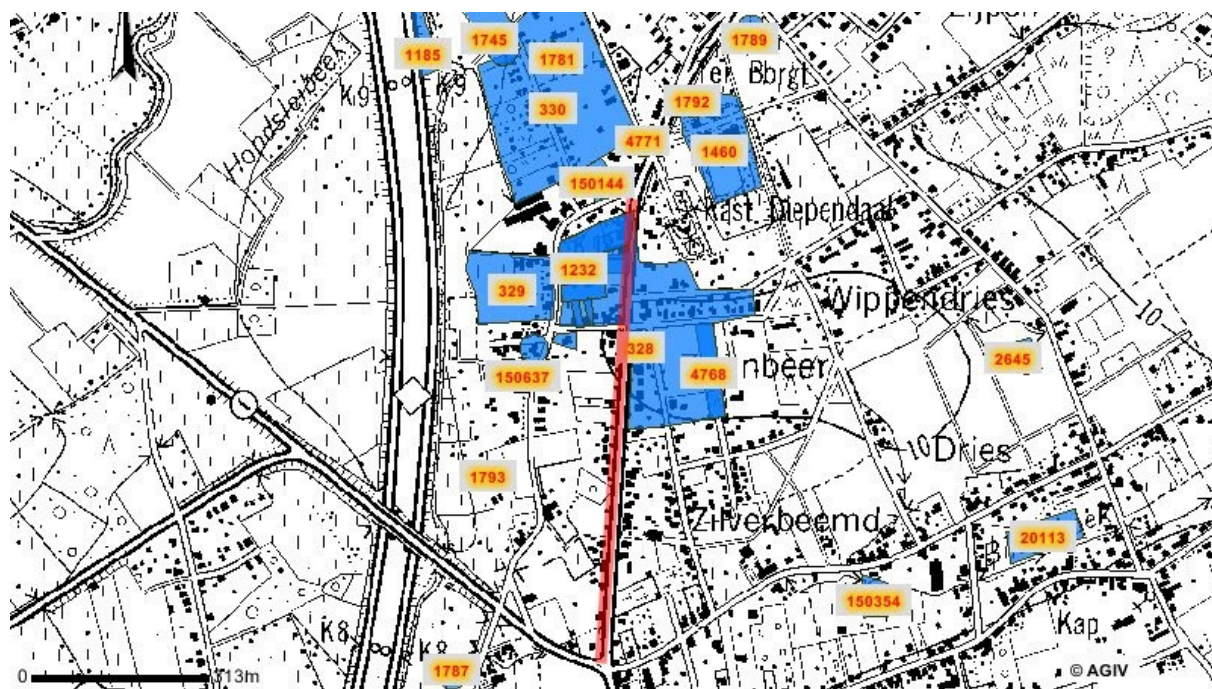

Fig. 8: Overzichtskaart CAI

- CAI 1185: Middeleeuwse of Romeinse weg in witte zandstenen constructie.
- CAI 1745: Hofstraat 1, losse vondst van drie munten in koper, een pin en een koperen beeldje van een gans (midden-Romeins)
- CAI 1781: Voetbalveld Hofstraat, losse vondst van midden-Romeinse munten.

- CAI 330: Steenberg - (Steentjes) IV, midden-Romeinse weg; Opgravingen door J. Mertens in 1949: vondst van grondsporen, twee houten waterputten, aardewerk en voorwerpen in brons en ijzer (midden-Romeins); Drie waterputten ontdekt in de jaren 1930; Vondstenconcentraties van munten en aardewerk (waaronder paardenbeeldjes).⁴
- CAI 1789: Hoek Driesstraat - Tervuursesteenweg, losse vondst van laat-Romeinse munten.
- CAI 1792: Ter Borchstraat langs de Tervuursesteenweg, losse vondst van een koperen Sestertius van Lucilla (midden-Romeins).
- CAI 1460: Ter Borch, laat-middeleeuwse site met walgracht.
- CAI 4771: Kastanjedreef, losse vondst van een Merovingische pot.
- CAI 150144: Hofstraat IV, tracé van de Romeinse weg Elewijt-Grobbendonk, Romeinse gebouwplattegronden, een aantal beerkuilen en kuilen met metaalslakken.
- CAI 1232: midden-Romeinse sporen: noordoost-zuidwest gerichte houten gebouwplattegronden; waterputten; een pottenbakkersoven; smeltkroezen en ijzerslakken; een gebouw met een religieus karakter (Fanum?) (vondst van terracotta paardenbeeldjes en wierookvazen); een oost-west gerichte spitsgracht (deel van legerkamp? Vroeg-Romeins); een groot NW-ZO geïoriënteerd gebouw (villa?) voorzien van verschillende woonruimten, een hypocaustumverwarming en frescoverversiering; een geplaveide straat; verschillende vondstconcentraties uit de midden-Romeinse periode: metaal, aardewerk (terra sigillata, paardenbeeldje, olielampen), bouw materiaal (pleister en dakpannen), dierenbeenderen, glas, natuursteen en munten.⁵
- CAI 329: Steenberg - (Steentjes) III, Romeins.
- CAI 150637: Waversebaan II, Romeinse waterput.
- CAI 150833: Hoek Klein Veldekenstraat - Waversebaan, midden-Romeinse waterput met Germaanse ceramiek en menselijke en dierlijke beenderen in.⁶
- CAI 150757: Diependaalstraat 2, Romeinse waterput met in de vulling een fragment van een langwerpig voorwerp (lans of haak?), dierenbeenderen en enkele scherven.⁷
- CAI 328: Steenberg - (Steentjes) II, Romeinse waterputten, afvallen/afvalputten, weg en bewoningssporen. Verschillende vondstconcentraties: munten, aardewerk (terra sigillata en paardenbeeldjes), koper en brons, dakpanfragmenten, menselijke en dierlijke beenderresten en glas.⁸
- CAI 4768: Ouden Wippendries, laat-Neolithicum: een haardkom gevuld met houtskool en zand. In de vulling zat aardewerk, silex, keien en een fragment van een maalsteen.⁹ Romeinse waterput.
- CAI 1793: Klein Veldeken, losse vondst van Romeinse munten.
- CAI 1787: Driesenburg, losse vondst van Romeinse munten.
- CAI 2645: Hoek Bonekruid- en Rozemarijnstraat, kuil met enkele dakpanfragmenten, een fragmentarisch bewaard kommetje in terra sigillata en wat houtskool in. De enkele vondsten en de morfologie van de kuil doen vermoeden dat het een midden-Romeinse grafkuil is. Ten noorden van de kuil werd een oost-west lopende greppel gevonden.¹⁰
- CAI 20113: Vekestraat-Van Innestraat, onverhard wegdek met een aantal karrensporen (18de eeuw).
- CAI 150354: Witloofstraat, gebouwplattegrond (18de eeuw).

4 Mertens 1949: 416

5 Mertens 1949: 415-416

6 Van Impe 2001: 287-305

7 Vandenberghe 1971: 94

8 Meylemans 2001

9 Verheyleweghen 1958: 419

10 Van Bellingen 1996

In 2008 voerde het VIOE een opgraving uit aan de Broekstraat te Elewijt. Dit ligt ten noorden van het projectgebied, net buiten de grenzen van de vicus zoals deze door J. Mertens zijn bepaald vanaf 1954. Hier werden een aantal paalsporen, enkele greppels, een spijker, een depressie (mogelijk een poel) en een beschoeide kuil (mogelijk een waterput) gevonden. Het aangetroffen vondstmateriaal was vrij schaars, maar omvatte inheems handgevormd aardewerk, Romeins gedraaid aardewerk (onder andere Terra Sigillata), bouwmateriaal (onder andere tegula- en imbrexfragmenten), een deel van een vijflobbige glazen armband en een deel van een éénledige onderdraadse spiraalfibula. Een datering van de aangetroffen bewoningssporen is moeilijk naar voor te brengen, maar zou op basis van het aangetroffen vondstmateriaal, en vooral dan het inheems handgevormd aardewerk, late ijzertijd tot vroeg-Romeinse periode kunnen zijn.¹¹

3.2.3 Inschatting intactheid archeologisch erfgoed en archeologische potentie

Het projectgebied zelf bevindt zich in de zone die aangegeven wordt als de vicus van Elewijt. In de omgeving zijn dan ook verschillende vondsten en sites uit de Romeinse periode aangetroffen. Het is dan ook waarschijnlijk dat dit onderzoek nog meer Romeinse sporen zal opleveren. In de omgeving werden ook enkele sites uit de middeleeuwen en de postmiddeleeuwen aangetroffen, evenals wat laat-neolithische vondsten. Voor deze periodes is er dus ook potentieel dat sporen en vondsten worden aangetroffen.

11 Pauwels 2008: 11-13

4 Resultaten terreinonderzoek

4.1 Toegepaste methoden & technieken

Er dienden 6 proefputten te worden gegraven om de bewaring van de bodem en van het archeologisch erfgoed te achterhalen. De proefputten (ca. 3 meter breed) werden aangelegd tussen de huidige wegenis en de (deels ingebuisde) gracht. In de onderzoekszone zal de nieuwe riolering aangelegd worden aan beide zijden van de weg.

De ligging van de proefputten werd als volgt bepaald:

- Ter hoogte van huisnummer 640 een put van ca. 3 x 5 meter, grenzend aan de weg.
- Tussen nummer 652 en 654 een put van ca. 3 x 5 meter, grenzend aan de weg.
- Ter hoogte van huisnummer 668, voor de woning, een put van ca. 3 x 5 meter, grenzend aan de weg.
- Ter hoogte van nummer 688, voor het gebouw, een proefput van ca. 5 x 3 meter, tussen de weg en de ingebuisde gracht.
- Ter hoogte van nummer 704, voor het gebouw, een proefput van ca. 5 x 3 meter, grenzend aan de weg.
- Op het hoekperceel (149M5) met de Vekestraat, een put van ca. 4 x 5 meter, tegenover het schuurtje van huisnummer 728.

Mogelijk waren in de zones van de proefputten buiten gebruik gestelde leidingen aanwezig. Indien deze het onderzoek hinderden, werden deze waar mogelijk verwijderd. Dit gebeurde zoals afgesproken op de startvergadering reeds voor de aanvang van het onderzoek door de archeologen. Helaas werden de werkputten daarbij reeds dieper uitgehaald dan het niveau van de leidingen. Toch werden in de aangelegde werkputten nog relevante archeologische sporen aangetroffen (zie verder) en kunnen de gestelde onderzoeksvragen voldoende beantwoord worden.

Per put werd manueel verdiept, zodat een profiel ontstond waarop minstens 60 cm van de moederbodem zichtbaar was. Deze profielen werden opgeschoond, gefotografeerd, manueel ingetekend en beschreven.

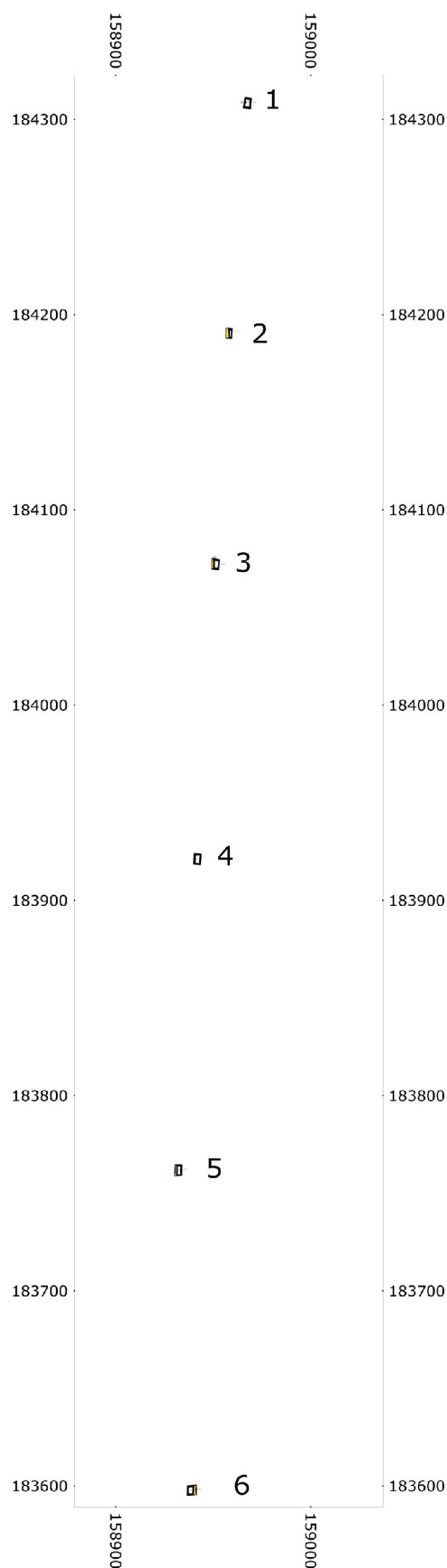

Fig. 9: Grondplan werkputten

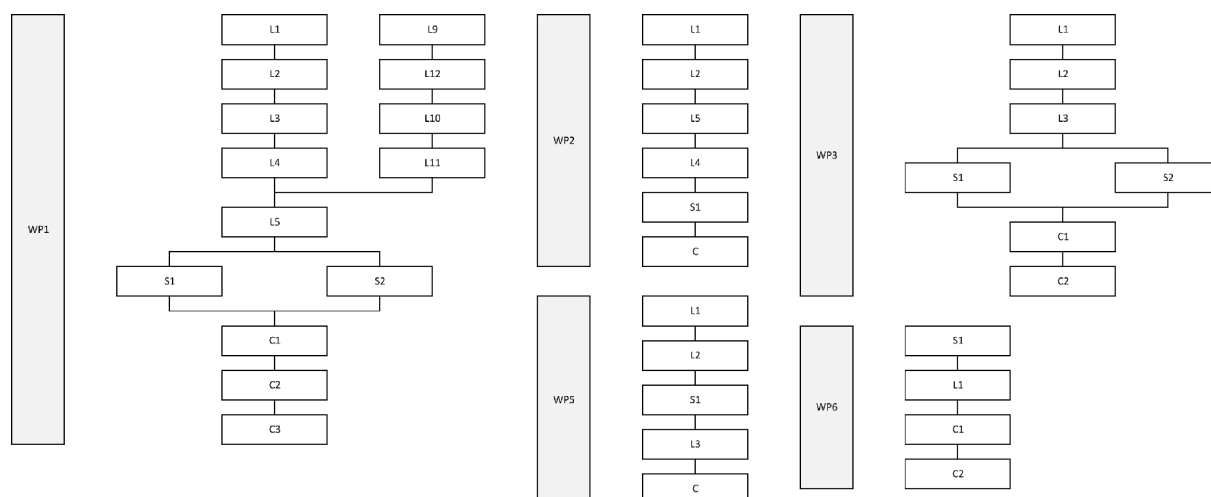

Fig. 10: Harrismatrix

4.2 Werkput 1

De eerste werkput die aangelegd werd, is tevens de meest noordelijke. De bovenzijde van de werkput bevindt zich op 9,56 m TAW en de bovenzijde van de moederbodem bevindt zich op 8,66 m TAW. De werkput heeft een oppervlakte van 17 m².

Fig. 11: Noordprofiel werkput 1

Fig. 12: Oostprofiel werkput 1

De lagenopbouw aanduiden op foto's in werkput 1 start bovenaan met een laag beton (laag 1), namelijk de verharding van de weg, die ligt op een laag stabilisé (laag 2) en dient als fundering voor de verharding. Daaronder bevinden zich twee ophogingslagen. De bovenste (laag 3) is donker geelgrijs gelaagd en zandig. De tweede laag (laag 4) is geelgrijs gelaagd en eveneens zandig. Daaronder bevindt zich een homogene donkere roodbruine laag (laag 5), die geïnterpreteerd kan worden als een A-horizont. Deze ligt tot slot op de moederbodem. In de moederbodem kunnen verder nog drie lagen afgelijnd worden. De bovenste laag (C1) heeft een grijswitte gevlekte kleur en lijkt licht geroerd door menselijke activiteiten en mogelijk ook door bioturbatie, gezien de gevlekte textuur van de laag. De laag

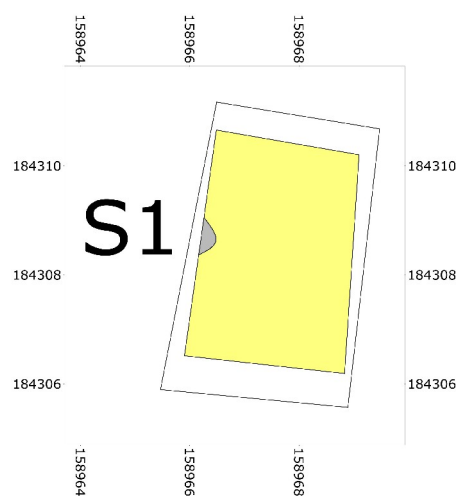

Fig. 13: Grondplan werkput 1

eronder (C2) is homogeen licht witgrijs en is sterk uitgelopen. Onderaan verschijnt tot slot nog een homogene donkergele laag (C3).

Fig. 14: Westprofiel werkput 1

Fig. 15: Coupe op spoor 1 in werkput 1

Verder werden in deze werkput enkele sporen aangetroffen. Een eerste spoor bevindt zich tegen het westelijke profiel van de werkput, heeft een gelaagde vulling en kan vermoedelijk geïnterpreteerd worden als een waterkuil of -put. De bovenste vulling van de kuil is grijs gevlekt. Daaronder bevindt zich een homogene donkergrijze band. De laag eronder is donker grijsbruin gelaagd en wordt tot slot nog gevolgd door een blauwgroene vulling. Het spoor werd gevolgd tot een diepte van 1,3 m.

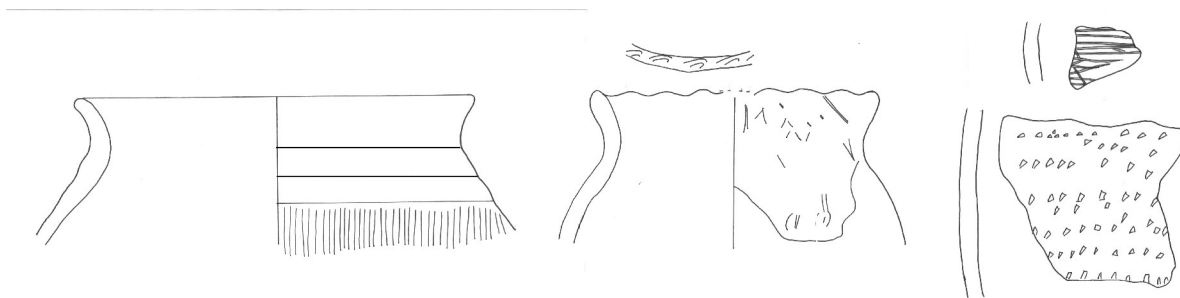

Fig. 16: Vondstmateriaal uit spoor 1 in werkput 1, schaal 1:3

In de tweede laag, de homogene donkergrijze band zijn vondsten afkomstig.

Het gaat in de eerste plaats om twee randfragmenten handgevormd aardewerk met ribbel op de hals en een pekrand, twee randfragmenten handgevormd aardewerk met vingerindrukken op de rand en de schouder en een randfragment handgevormd aardewerk. De potvormen kunnen gedetermineerd worden als potten met ronde overgang van buik naar schouder en een uitstaande rand (type IIId).¹²

Verder werd nog een bodemfragment handgevormd aardewerk aangetroffen en 15 wandfragmenten handgevormd aardewerk.

Fig. 17: Selectie vondsten van spoor 1 in werkput 1

¹² van den Broeke 1980: 40

Daarvan hebben drie fragmenten een besmeten wand, vier fragmenten zijn versierd met kamstrepes, één fragment is geglad en één fragment vertoont vingerindrukken op de wand. Het vondstmateriaal wijst op een datering in de ijzertijd. De potvormen en de aanwezige decoratie wijzen in de richting van een datering in de midden-ijzertijd.¹³

Een tweede spoor bevindt zich in het oostelijke profiel en heeft een homogene grijze vulling. Het spoor is te interpreteren als een paalspoor en heeft een maximale diepte van 14 cm.

4.3 Werkput 2

De bovenzijde van de tweede werkput bevindt zich op 10,18 m TAW en de bovenzijde van de moederbodem bevindt zich op 9,88 m TAW. De werkput heeft een oppervlakte van 14 m².

Fig. 18: Noordprofiel werkput 2

Fig. 19: Oostprofiel werkput 2

Opnieuw zijn in deze werkput bovenaan een laag verharding (laag 1) en een laag stabilisé (laag 2) aanwezig. Daaronder bevinden zich een aantal verstoringen (lagen 3 tot en met 5) die gekenmerkt worden door een donkere bruingele gevlekte vulling. Het oorspronkelijke bodemprofiel, zoals het vastgesteld kon worden in de eerste werkput, werd hier niet vastgesteld. Gezien dit feit en de geringe diepte van de moederbodem onder het oppervlak wijst er op dat het oorspronkelijke reliëf hier afgetopt werd. Mogelijk gebeurde dit bij de aanleg van de weg.

Onder laag 4 bevindt zich in het oostelijke profiel nog een spoor met een homogene donkere grijsbruine vulling, waarin mogelijk een kern kan onderscheiden worden. Dit spoor kan dan ook geïntegreerd worden als een paalspoor, dat nog circa 24 cm diep bewaard is.

4.4 Werkput 3

De bovenzijde van de derde werkput bevindt zich op 10,18 m TAW en de bovenzijde van de moederbodem bevindt zich op 9,58 m TAW. De werkput heeft een oppervlakte van 17 m².

13 van den Broeke 1980: 50

Fig. 20: Noordprofiel werkput 3

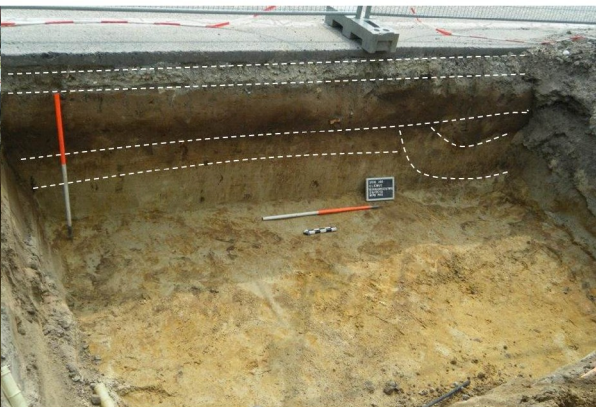

Fig. 21: Oostprofiel werkput 3

Het geregistreerde profiel van werkput 3 heeft bovenaan bevinden zich een laag verharding (laag 1) en een laag stabilisé (laag 2). De laag eronder is een homogene donkere roodbruine laag (laag 3), die geïnterpreteerd kan worden als een A-horizont. Deze ligt op de moederbodem waarin opnieuw twee lagen te onderscheiden zijn. De bovenste (C1) is geelbruin gevlekt en de onderste (C2) is licht geelgrijs gevlekt. Op de overgang tussen de A- en de C1-horizont werd een bodemfragment in handgevormd aardewerk aangetroffen in een mollengang.

In werkput 3 werden twee sporen geregistreerd. Een eerste spoor is een kuil die zich bevindt tegen het oostelijke profiel en bestaat uit drie lagen. De bovenste laag is donker roodbruin en bevat brokken verbrande leem. De laag eronder is donkerbruin gevlekt en de onderste laag is licht bruingeel gevlekt. De kuil heeft een maximale diepte van 58 cm.

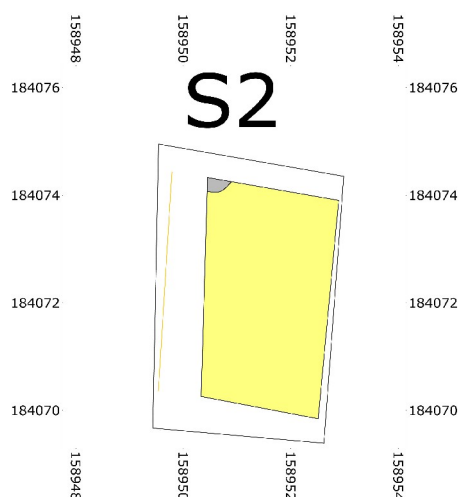

Fig. 22: Grondplan werkput 3

Spoor 2 bevindt zich in de hoek tussen het noord- en het westprofiel. Deze kuil heeft twee vullingen. De bovenste laag is homogeen donkerbruin en de laag eronder is licht grijsgeel gevlekt.

Fig. 23: Coupe van spoor 2 in werkput 3

Fig. 24: Vondstmateriaal uit spoor 2 in werkput 3

Het vondstmateriaal bestaat uit een randfragment reducerend gebakken fijne waar en is vermoedelijk afkomstig van een kruik. Het type is te determineren als Tongeren 383 of 385¹⁴ en kan gedateerd worden van het einde van de 1ste tot het midden van de 2de eeuw na Chr. Verder werden nog vijf wandfragmenten handgevormd aardewerk aangetroffen, waarvan één besmeten is aan de buitenzijde. Het handgevormd aardewerk wijst op een datering in de ijzertijd of Romeinse tijd. Het fragment van een kruik wijst op een datering in de midden-Romeinse tijd.

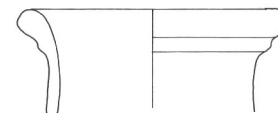

Fig. 25: Vondst spoor 2 in werkput 3, schaal 1:3

4.5 Werkput 4

De bovenzijde van de vierde werkput bevindt zich op 9,54 m TAW en de bovenzijde van de moederbodem bevindt zich op 8,64 m TAW. In deze werkput werd het onderzoek van het vlak bemoeilijkt door de hoge stand van het grondwater. De werkput heeft een oppervlakte van 17 m².

Fig. 26: Oostprofiel van werkput 4

Fig. 27: Zuidprofiel werkput 4

Ook de bodemopbouw van werkput 4 sluit aan bij die van werkput 1, met bovenaan opnieuw verharding (laag 1) en een laag stabilisé (laag 2). Daaronder bevindt zich nog een ophogingslaag (laag 3) die bestaat uit een donkere grijsgele gelaagde vulling. Onder de ophogingslaag bevindt zich een donkere bruingrijze gevlekte vulling, die overeen komt met de A-horizont in de vorige werkputten.

Daaronder bevindt zich de moederbodem, waarin opnieuw twee lagen te zien zijn. De eerste laag (C1) is licht grijsbruin gevlekt. De tweede laag (C2) is donker geeloranje gelaagd. In het noord- en oostprofiel is een spoor te zien, spoor 1, met een homogene bruingrijze vulling. In de hoek van het noordelijke en het oostelijke profiel bevond zich nog een spoor met een homogene donkergrijze vulling. Het is moeilijk uit te maken of het een antropogeen of een natuurlijk spoor betreft. Op het eerste zicht lijkt het namelijk op een brandlaag, maar het spoor bevat geen houtskool wat de interpretatie van een brandlaag zou bevestigen.

Fig. 28: Zuidprofiel werkput 5

¹⁴ Vanvinckenroye 1991: 84-85

4.6 Werkput 5

De bovenzijde van de vijfde werkput bevindt zich op 9,55 m TAW en de bovenzijde van de moederbodem bevindt zich op 8,76 m TAW. De werkput heeft een oppervlakte van 17 m².

De opbouw in werkput 5 bestaat bovenaan opnieuw uit verharding (laag 1) en een laag stabilisé (laag 2). Daaronder bevindt zich opnieuw een homogene donkerbruine laag (laag 3), die geïnterpreteerd kan worden als een A-horizont. Daaronder bevindt zich de moederbodem, waarin drie lagen te onderscheiden zijn, die gelijkaardig zijn aan die in werkput 1.

De zone van werkput 5 blijkt sterk verstoord te zijn door enerzijds de aanwezigheid van de leidingen en de ingebuisde gracht, maar anderzijds ook door de aanwezigheid van een gedempte gracht die in het noordelijke en het zuidelijke profiel vastgesteld kon worden. De gracht heeft een maximale diepte van 90 cm en gaat daarbij tot 40 cm in de moederbodem. In de vulling werden brokjes beton aangetroffen, wat er op wijst dat de vulling van de gracht recent is.

4.7 Werkput 6

De bovenzijde van de vijfde werkput bevindt zich op 9,14 m TAW en de bovenzijde van de moederbodem bevindt zich op 8,63 m TAW. De werkput heeft een oppervlakte van 21 m².

Fig. 29: Noordprofiel werkput 6

Fig. 30: Westprofiel werkput 6

De lagenopbouw in werkput 6 verschilt van de vorige werkputten door de afwezigheid van verharding en een laag stabilisé. De bovenste laag (laag 1) bestaat uit een homogene donkere bruingrijze laag, die overeen komt met de A-horizont. De A-horizont hier verschilt echter van die in de vorige werkputten doordat de A-horizont in werkput 6 rijker is aan organisch materiaal.

Hieronder bevindt zich de moederbodem, waarin twee lagen te onderscheiden zijn. De bovenste laag (C1) is licht witgrijs gevlekt en de laag eronder (C2) is donkergeel gelaagd en sluit aan bij het uitzicht van de moederbodem in werkput 2, waar verschillende elementen er op wijzen dat het reliëf er afgetopt is. Gezien de gelijkenis in werkput 6, is het eveneens mogelijk dat het reliëf in deze zone afgetopt werd, hoewel hier minder aanwijzingen voor zijn dan bij werkput 2. Er werden in werkput 6 geen relevante archeologische sporen aangetroffen.

In werkput 6 werden wel enkele sporen aangetroffen die te interpreteren zijn als recente kuilen of verstoringen (Fig. 29 en Fig. 30), gezien ze door de A-horizont gaan en gezien hun sterk geroerde vulling. De verstoring die dit teweeg heeft gebracht is echter beperkt in ruimte, waardoor het goed mogelijk is dat zich tussen de verstoringen door nog oudere sporen bevinden.

4.8 Evaluatie bewaringstoestand bodem

Algemeen kan met betrekking tot de bewaringstoestand opgemerkt worden dat een deel van het tracé verstoord is door de aanwezigheid van kabels en leidingen en van een (deels ingebuisde) gracht. Uit het onderzoek aan de hand van proefputten blijkt echter dat deze verstoring zeer lokaal is. Ook tussen de leidingen bleken zich nog sporen te bevinden (zie hoger).

Werkput	Bewaringstoestand	Code
1	Goede bewaringstoestand. Hierop wijst de aanwezigheid van een weinig geroerde oude teelaarde en de aanwezigheid van sporen.	
2	Het oorspronkelijke bodemprofiel lijkt afgetopt. Dit is mogelijk gebeurt bij de aanleg van de weg. De bewaringstoestand lijkt hier dan ook matig.	
3	Goede bewaringstoestand. Hierop wijst de aanwezigheid van een weinig geroerde oude teelaarde en de aanwezigheid van sporen.	
4	Goede bewaringstoestand. Hierop wijst de aanwezigheid van een weinig geroerde oude teelaarde en de aanwezigheid van sporen.	
5	Sterk verstoord door leidingen en een gedempte gracht.	
6	Het oorspronkelijke bodemprofiel is mogelijk afgetopt, zoals bij werkput 2. De bewaringstoestand lijkt hier matig.	

Uit het onderzoek aan de hand van proefputten blijkt dat de bewaringstoestand van de bodem enkel ter hoogte van werkput 5 sterk verstoord is. De bewaringstoestand lijkt enigszins aangetast ter hoogte van werkputten 2 en 6, maar lijkt goed bewaard ter hoogte van werkputten 1, 3 en 4. In werkputten 1 en 3 werden sporen aangetroffen die op basis van vondstmateriaal gedateerd kunnen worden in de ijzertijd en Romeinse tijd.

4.9 Besluit

Het archeologisch vooronderzoek toont dat over een groot deel van het onderzochte tracé de bewaringstoestand van de bodem goed is. Hierop wijst onder meer de aanwezigheid van een A-horizont. In de proefputten werden archeologische sporen aangetroffen. Het gaat om kuilen, een paalspoor en een gracht. De gracht blijkt recent van oorsprong, maar de kuilen kunnen op basis van vondstmateriaal gedateerd worden in de ijzertijd en Romeinse tijd.

5 Waardering

Aan de hand van de proefputten werd de profielopbouw van de bodem ingeschat, evenals de bewaringstoestand. Er werden verschillende archeologische sporen aangetroffen, wat toch op een vrij grote densiteit wijst, gezien de beperkte oppervlakte van de proefputten. De sporen bestaan uit een recente gracht, maar ook uit kuilen en een paalspoor die op basis van vondstmateriaal en het uitzicht gedateerd kunnen worden in de ijzertijd en Romeinse tijd.

Beleving

Belevingswaarde in functie van schoonheid en herinneringswaarde is niet van toepassing.

Fysieke kwaliteit

Uit het onderzoek aan de hand van proefputten blijkt dat de bodem enkel ter hoogte van werkput 5 sterk verstoord is. De bewaringstoestand lijkt enigszins aangetast ter hoogte van werkputten 2 en 6, maar lijkt goed bewaard ter hoogte van werkputten 1, 3 en 4. In werkputten 1 en 3 werden zelfs sporen aangetroffen die op basis van vondstmateriaal gedateerd kunnen worden in de ijzertijd en Romeinse tijd.

Inhoudelijke kwaliteit

Tijdens onderzoek in de *vicus* van Elewijt in 1947-1951 werd onder meer onderzoek gedaan naar de topografie van de onderzochte zone. Daaruit bleek dat in het zuidoosten van het onderzochte terrein het oude Romeinse looppniveau gelegen is in de huidige A-horizont, net zoals dat het geval lijkt te zijn in werkputten 2 en 6. Voor het overige bevond dit niveau zich gemiddeld tussen 50 en 70 cm onder het maaiveld.¹⁵

De oudste resten die van de *vicus* aangetroffen werden, bestaan uit enkele grachten met een V-vormig profiel. De grachten gaan mogelijk terug tot de late ijzertijd. Verder werden diverse resten van bewoning aangetroffen, die enerzijds te relateren zijn aan houtbouw en anderzijds aan steenbouw. De verschillende bewoningsfasen volgen elkaar op tot in de 4de eeuw na Chr.¹⁶

Ondanks enkele onderzoeken die in het verleden uitgevoerd werden, is de kennis met betrekking tot de *vicus* van Elewijt nog steeds zeer beperkt. Dit is niet uitzonderlijk. Geen enkele *vicus* is goed gekend qua stedenbouwkundige planning, socio-economische functie, ontstaan, ligging van de grafvelden, relatie met het landschap, materiële cultuur, link met de Romeinse administratie, religieuze infrastructuur en beleving. Het gaat in feite om een verzameling van kennishiaten als gevolg van het feit dat er weinig en zeer versnipperd archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden in en rond *vici*. Bovendien werd het uitgevoerde onderzoek vaak niet of fragmentarisch gepubliceerd.

Geen enkele *vicus* is op een systematische manier onderzocht, terwijl in vele gevallen het overgrote deel van hun oppervlakte al bebouwd en voor een deel vernietigd is. Alle overblijvende kansen op onderzoek moeten dus benut worden, willen we een aantal fundamentele onderzoeksvragen nog kunnen beantwoorden.¹⁷ De geplande werkzaamheden doorkruisen de *vicus* van noord naar zuid en bieden zo een unieke “doorsnede” van de *vicus*. Aan de hand van een archeologisch vervolgonderzoek van dit tracé kunnen bepaalde activiteitszones achterhaald worden op basis van de aard en de densiteit van de sporen en kan verder inzicht verkregen worden in de fasering van de *vicus*.

¹⁵ Mertens 1953: 26

¹⁶ Van Impe *et al.* 2001: 289-290

¹⁷ Martens s.d.: 61

De vulling van de aangetroffen kuilen en paalsporen lijkt aan te sluiten bij die van de sporen die aangetroffen werden tijdens een opgraving aan de Broekstraat. Hier bevond het Romeinse looppniveau zich op 40 cm onder het maaiveld.¹⁸

¹⁸ Pauwels 2008: 11-12

6 Analyse van de geplande situatie: effecten

Door middel van een analyse van de geplande situatie wordt onderzocht op welke wijze en in welke mate de effecten, zijnde de geplande ingreep in de bodem, de aanwezige archeologische waarden zal beïnvloeden. Dit maakt mogelijk om voor de verschillende effecten, adviezen op te stellen.

Fysieke aantasting van archeologische waarden

De aanleg van nieuwe riolering noodzaakt een aantal bodemingrepen die tot op zekere diepte het bodemarchief volledig zullen vergraven.

Aantasting ensemblewaarde van archeologische waarden

De ensemblewaarde van de archeologische waarden is enigszins aangetast door de aanleg van wegenis en bebouwing in de zone. De geplande bodemingreep zal de ensemblewaarde echter verder aantasten. Het is tevens één van de weinige mogelijkheden om in de zone van de vicus archeologisch onderzoek te doen.

Degradatie van archeologische waarden

De kans op bewaring van organisch materiaal is doorgaans beperkt, gezien de lage grondwatertafel.

Deformatie van archeologische waarden

De zware werfmachines zullen de bodem enigszins verstoren in de zones die niet onmiddellijk fysiek worden aangetast.

7 Aanbevelingen

7.1 Adviezen

Op basis van het onderzoek kunnen de gestelde vragen beantwoord worden en worden voor het onderzoeksgebied de volgende opties overwogen:

De aanwezige sporen zijn enigszins verstoord door de aanwezige leidingen en latere vergravingen, maar deze verstoring is slechts tot op zekere hoogte. De sporen bleken immers nog goed herkenbaar. Verder kon vastgesteld worden dat enkele sporen slechts enkele cm diep bewaard zijn, maar ook de aanwezigheid van diepe sporen (met vondstmateriaal) werden aangetroffen. Het aangetroffen vondstmateriaal wijst op een datering van de sporen in de ijzertijd en Romeinse tijd. Verder werden sporen aangetroffen die gedateerd kunnen worden in de nieuwste tijd.

De geplande werkzaamheden doorkruisen de *vicus* van noord naar zuid en bieden zo een unieke kans om een “doorsnede” te registreren van de *vicus*. Aan de hand van een archeologisch vervolgonderzoek van dit tracé kunnen bepaalde activiteitenzones achterhaald worden op basis van de aard en de densiteit van de sporen en kan verder inzicht verkregen worden in de fasering van de *vicus*. Gezien het belang van de uitbreiding van de kennis met betrekking tot de *vicus* van Elewijt en de beperkte omvang van de verstoringen die bleek uit het proefputonderzoek wordt geadviseerd dat het **volledige** tracé (850 m) van de nieuwe riolering archeologisch onderzocht wordt. Dit tracé heeft een breedte van 1,5 tot 3 m.

In het kader van een verder onderzoek van het tracé van de riolering dient wel rekening gehouden te worden met de aanwezige opritten, om de hinder voor de omwonenden zo beperkt mogelijk te houden. Daarom wordt voorgesteld om deze zones wel uit te graven, maar waar mogelijk de aanwezige sporen onmiddellijk te registreren en onderzoeken, zodat deze plaatsen zo snel mogelijk terug aangevuld kunnen worden. Op basis van het onderzoek van het tracé van de nieuwe riolering wordt een verdere inschatting gemaakt in hoeverre de werkzaamheden van de rijbaan, die zich tot 64 cm onder het maaiveld uitstrekken, het archeologisch vlak raken.

Bijzondere aandacht dient bij een vervolgonderzoek te gaan naar de vraag of de aanwezige sporen deel uitmaken van structuren. Verder dient aandacht besteed te worden aan de eventuele aanwezigheid van activiteitenzones op basis van de aard en de densiteit van de sporen. Aan de hand daarvan kan een fasering van de *vicus* bekomen worden. Uit eerder onderzoek blijkt tevens dat de mogelijkheid bestaat dat er een steenbouwfase aangetroffen wordt, evenals verschillende houtbouwfases. De aanwezige stratigrafie kan plaatselijk zeer complex zijn.

Tot slot wees eerder onderzoek op de aanwezigheid van verschillende bewoningsfasen boven op elkaar. Dit werd niet vastgesteld tijdens het proefputonderzoek, maar dient zeker ook meegenomen te worden tijdens een vervolgonderzoek. Verschillende bewoningsfasen kunnen immers blijken uit het oversnijden van sporen met een verschillende datering.

Gezien de grote stratigrafische complexiteit die mogelijk aanwezig is en de grote densiteit aan sporen, lijkt het raadzaam om een voldoende groot archeologisch team te voorzien voor het vervolgonderzoek. Op die manier ondervinden de werkzaamheden eveneens zo weinig mogelijk vertraging.

8 Bibliografie

8.1 Publicaties

Martens, M., s.d.: Romeinse vici, *Onderzoeksagenda archeologie*, 61-62.

Mertens, J., 1949: *Een Romeinse kassei te Elewijt (Brab.)*, *Archeologie* 2.

Meylemans, E./I. In 't Ven/K. Cousserier, 2001: *Bodemkundige evaluatie van percelen te Elewijt (19-02-2001)*.

Pauwels, D., 2008: *Kamperen op de vicus. Archeologisch onderzoek op een voormalige camping te Elewijt-Broekstraat*, *Archeologie* 2008: Recent archeologisch onderzoek in Vlaams-Brabant.

Van Bellingen, S./F. De Buyser, 1996: *Elewijt (gem. Zemst, Vl.-Brab.): Gallo-Romeinse sporen op de Wippendries*, Onuitgegeven Archeologische jaarkroniek Vlaanderen 1996.

Vandenberghe, S., 1971: *Elewijt: nog een Gallo-Romeinse waterput*, *Archeologie* 1971.2.

van den Broeke, P.W., 1980: Bewoningssporen uit de IJzertijd en andere perioden op de Hooidonksche Akkers, gem. Son en Breugel, prov. Noord-Brabant, (*Analecta Praehistorica Leidensia* 13), Leiden, 7-68.

Van Impe, L./I. In't Ven/P. De Paepe/A. Ervynck/K. Desender, 2001: *Invading tribes, advancing forests. A witness to the decline of economic activity in Flanders, circa 200 AD*, *Studien zur Sachsenforschung. Neue Forschungsergebnisse zur nordwesteurop 15*.

Vanvinckenroye, W., 1991: Gallo-Romeins aardewerk van Tongeren, (*Publicaties van het Provinciaal Gallo-Romeins Museum* 44), Tongeren.

Verheyleweghen, J., 1958: *Occupation préhistorique à Elewijt*, *Archeologie* 2.

8.2 Websites

Agentschap voor geografische informatie Vlaanderen (2012)
<http://geo-vlaanderen.agiv.be/>

Atlas van de Buurtwegen Vlaams-Brabant (2012)
<http://gis.vlaamsbrabant.be/webgis/bin/view/AtlasBuurtwegen>

Centraal Archeologische Inventaris (2012)
<http://cai.erfgoed.net/cai/index.php>

Databank ondergrond Vlaanderen (2012)
<http://dov.vlaanderen.be>

Gemeente Zemst (2012)
<http://www.zemst.be/eCache/DEF/4/867.html>

Inventaris van het bouwkundig erfgoed (2012)
Vlaams instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE)
<http://inventaris.vioe.be>

Nationaal geografisch instituut (2012)
<http://www.ngi.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2012)
Vlaams instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE)
<http://www.onderzoeksbalans.be>

9 Bijlagen

9.1 Lijst van afkortingen

CAI	Centrale Archeologische Inventaris
TAW	Tweede Algemene Waterpassing
DHM	Digitaal hoogtemodel

9.2 Glossarium

Ex situ	Tegenovergestelde van in situ.
Hydrografie	Beschrijving van de fysische eigenschappen van waterlichamen en het aangrenzende land.
In situ	Term gebruikt voor de aanduiding van archeologische resten die in dezelfde toestand worden teruggevonden als ze in het verleden door de mens zijn achtergelaten.
Off-site	Sporen die niet onmiddellijk aan een site kunnen toegewezen worden.
Onderzoeksgebied	Deel van het plangebied dat onderworpen is aan een archeologisch (voor)onderzoek.
Plangebied	Het terrein waarop een bodemverstorende activiteit wordt gepland of uitgevoerd.
Spijker	Bijgebouw dat dienst doet als opslagplaats.

9.3 Archeologische periodes

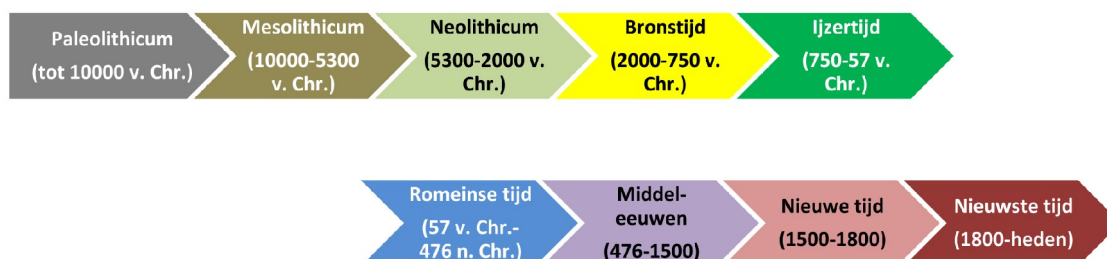

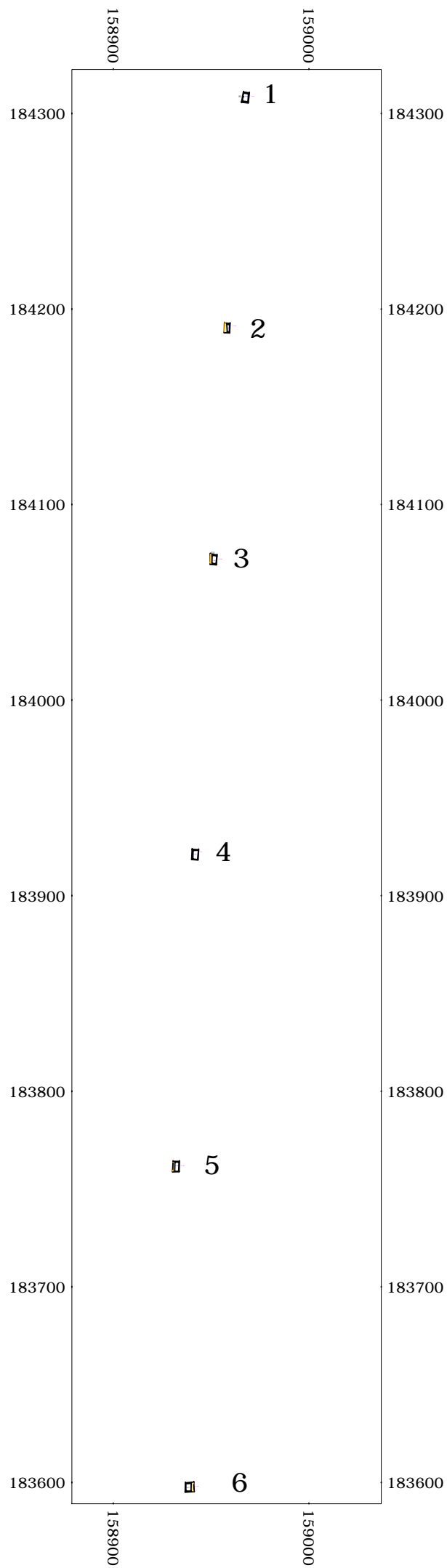
Fig. 31: Archeologische periodes

9.4 Plannen en tekeningen

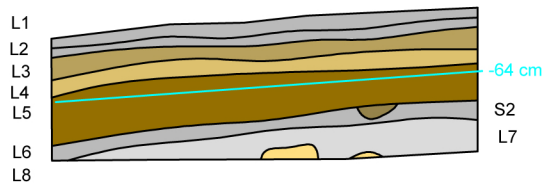
Tekening1: Profiel- en coupetekeningen

9.5 CD-rom

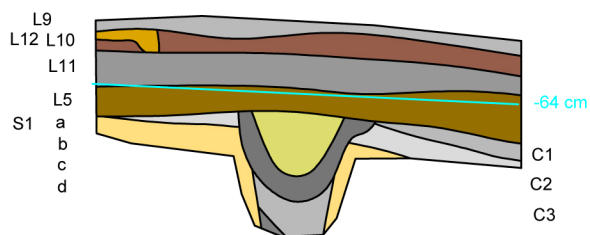
Inventarislijsten van het gerecupereerde vondstenmateriaal, van de sporen met beschrijving, van alle tekeningen en van alle foto's zijn digitaal beschikbaar. Dit is tevens het geval voor het dagboek, de foto's, de plannen en tekeningen.

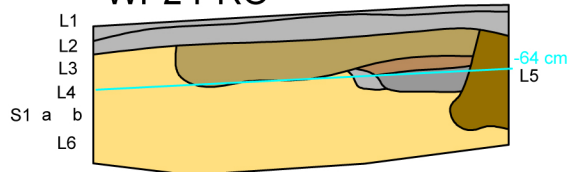
WP1 PRO

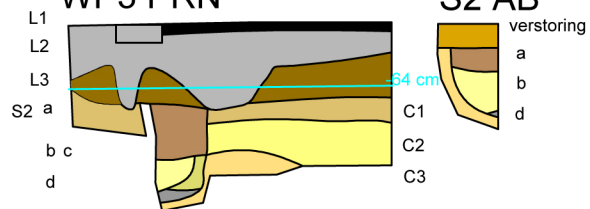
WP1 PRW

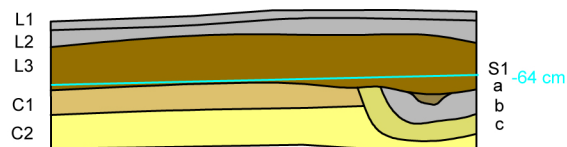
WP2 PRO

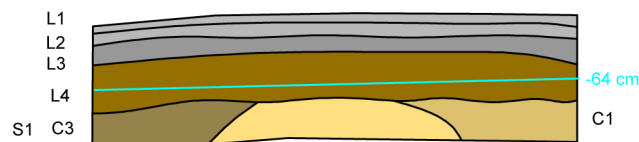
WP3 PRN

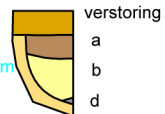
WP3 PRO

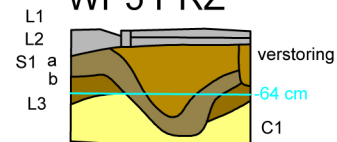
WP4 PRO

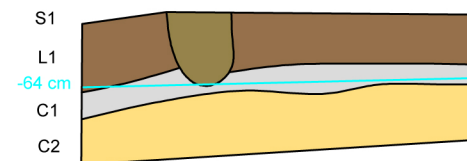
S2 AB

WP5 PRZ

WP6 PRW

1m